

rendis audacius quam religiosius attulerunt. Anima quippe cum sit substantia spiritalis, cumque etiam ipsa facta sit, nec per alium fieri potuerit, nisi per quem facta sunt omnia, et sine quo factum est nihil¹, quamvis sit mutabilis, non est tamen visibilis: quod illi de Verbo ipso atque ipsa Dei Sapientia, per quam facta est anima, crediderunt; cum sit illa non invisibilis tantum quod et anima est, sed etiam incommutabilis quod anima non est. Eadem quippe incommutabilitas ejus commemorata est ut diceretur: « In se ipsa manens innovat omnia². » Et isti quidem ruinam erroris sui divinarum Scripturarum testimoniis quasi fulcire conantes, adhibent Pauli apostoli sententiam; et quod dictum est de uno solo Deo, in quo ipsa Trinitas intelligitur, tantum de Patre, non et de Filio et de Spiritu sancto dictum accipiunt: « Regi autem sæculorum immortalis, invisibili, soli Deo honor et gloria in sæcula sæculorum³: » et illud alterum: « Beatus et solus » potens, Rex regum, et Dominus dominantium, qui » solus habet immortalitatem et lucem habitat inaccessibleem, quem nemo hominum vidit, nec videre potest⁴. » Hæc quemadmodum intelligenda sint, jam satis nos disseruisse arbitror.

XV. Verum illi qui ista non de Filio nec de Spiritu sancto, sed tantum de Patre accipi volunt, dicunt visibilem Filium, non per carnem de virgine assumptam, sed etiam antea per se ipsam. Nam ipse, inquit, apparuit oculis Patrum. Quibus si dixeris, Quomodo ergo visibilis per se ipsum Filius, ita et mortalis per se ipsum, ut constet vobis quod tantummodo de Patre vultis intelligi, quod dictum est: « Qui solus habet immortalitatem⁵. » Nam si propter carnem susceptam mortalis est Filius,

¹ Joan. 1, 3. — ² Sap. vii, 27. — ³ 1 Tim. i, 17. — ⁴ Id. vi, 15. — ⁵ Ibid. 16.

propter hanc sinite ut sit et visibilis. Respondent, nec propter hanc se mortalem Filium dicere; sed sicut et ante visibilem, ita et ante mortalem. Nam si propter carnem Filium dicunt esse mortalem, jam non Pater sine Filio solus habet immortalitatem; quia et Verbum ejus, per quod facta sunt omnia, habet immortalitatem. Neque enim quia carnem assumpsit mortalem, ideo amisit immortalitatem suam: quandoquidem nec animæ humanæ hoc accidere potuit, ut cum corpore moreretur, dicente ipso Domino: « Nolite timere eos qui corpus occidunt, » animam utem non possunt occidere¹: » aut vero etiam Spiritus sanctus carnem assumpsit, de quo utique sine dubio turbabuntur, si propter carnem mortalis est Filius, quomodo accipiant Patrem tantummodo sine Filio et sine Spiritu sancto habere immortalitatem; quandoquidem Spiritus sanctus non assumpsit carnem: qui si non habet immortalitatem, non ergo propter carnem mortalis est Filius: si autem habet Spiritus sanctus immortalitatem, non de Patre tantummodo dictum est: « Qui solus habet » immortalitatem. » Quocirca ita se arbitrantur et ante incarnationem per se ipsum mortalem Filium posse convincere, quia ipsa mutabilitas non inconvenienter mortalitas dicitur, secundum quam et anima dicitur mori: non quia in corpus vel in aliquam alteram substantiam mutatur et vertitur; sed in ipsa sua substantia quidquid alio modo nunc est ac fuit, secundum id quod destitit esse quod erat, mortale deprehenditur. Quia itaque, inquit, antequam natus esset Filius Dei de Virgine Maria, ipse apparuit Patribus nostris, non in una eademque specie, sed multiformiter, aliter atque aliter, et invisibilis est per se ipsum, quia nondum carne assumpta, substantia ejus conspicua mortalibus oculis fuit; et mortalis, in quantum

¹ Matth. x, 28.

mutabilis : ita et Spiritus sanctus , qui alias columba , alias ignis apparuit. Unde non Trinitati , aiunt , sed singulariter et proprie Patri tantummodo convenit quod dictum est : « Immortali , et invisibili soli Deo : » et , « Qui solus habet immortalitatem , et lucem inhabitat » inaccessibleem , quem nemo hominum vidit , neque videre potest. »

XVI. Omissis ergo istis , qui nec animæ substantiam invisibilem nosse potuerunt , unde longe remotum ab eis erat ut nossent unius et solius Dei , id est , Patris et Filii et Spiritus sancti , non solum invisibilem , verum et incommutabilem permanere substantiam , ac per hoc in vera et sincera immortalitate consistere : nos qui nunquam apparuisse corporeis oculis Deum nec Patrem , nec Filium , nec Spiritum sanctum dicimus , nisi per subjectam suæ potestati corpoream creaturam , in pace catholica pacifico studio requiramus , parati corrigi , si fraterne ac recte reprehendimur ; parati etiam si ab inimico , vera tamen dicente , mordemur ; utrum indiscrete Deus apparuerit Patribus nostris antequam Christus veniret in carne , an aliqua ex Trinitate persona , an singillatim quasi per vices.

XVII. Ac primum in eo quod in Genesi scriptum est , locutum Deum cum homine quem de limo finxerat¹ , si excepta figurata significatione , ut rei gestæ fides etiam ad litteram teneatur , ista tractamus , in specie hominis videtur Deus cum homine tunc locutus. Non quidem expresse hoc in libro positum est , sed circumstantia lectionis id resonat , maxime illo quod scriptum est , vocem Dei audivisse Adam deambulantis in paradiso ad vespeream , et abscondisse se in medio ligni quod erat in paradiso , Deoque dicenti , « Adam ubi es ? » respondisse :

¹ Gen. nr. 8.

« Audi vocem tuam , et abscondi me a facie tua , quoniam nudus sum¹. » Quomodo enim possit ad litteram intelligi talis Dei deambulatio et collocutio , nisi in specie humana , non video. Neque enim dici potest vocem solam factam ubi deambulasse dictus est Deus , aut eum qui deambulabat in loco non fuisse visibilem , cum et Adam dicat quod se absconderit a facie Dei. Quis erat ergo ille , utrum Pater , an Filius , an Spiritus sanctus ? An omnino Deus indiscrete ipse Trinitas , in forma hominis homini loquebatur ? Contextio quidem ipsa Scripturæ nusquam transire sentitur a persona ad personam : sed ille videtur loqui ad primum hominem qui dicebat : Fiat lux , et fiat armamentum¹ , » et cætera per illos singulos dies , quem Deum Patrem solemus accipere , dicentem ut fiat quidquid facere voluit. Omnia enim per Verbum suum fecit , quod Verbum ejus unicum Filium ejus secundum rectam fidei regulam novimus. Si ergo Deus Pater locutus est ad primum hominem , et ipse deambulabat in paradiso ad vespeream , et ab ejus facie se in medio ligni paradisi peccator absconderat : cur jam non ipse intelligatur apparuisse Abraham et Moysi , et quibus voluit , et quemadmodum voluit , per subjectam sibi commutabilem atque visibilem creaturam , cum ipse in ipso atque in substantia sua qua est incommutabilis atque invisibilis maneat ? Sed fieri potuit , ut a persona ad personam occulte Scriptura transiret , et cum Patrem dixisse narrasset , « Fiat lux , » et cætera quæ per Verbum fecisse commemoratur , jam Filium indicaret loqui ad primum hominem , non aperte hoc explicans , sed eis qui possent intelligendum intimans.

XVIII. Qui ergo habet vires , quibus hoc secretum possit mentis acie penetrare , ut ei liquido appareat vel

¹ Gen. 1, 3.

posse etiam Patrem, vel non posse nisi Filium, et Spiritum sanctum, per creaturam visibilem humanis oculis apparere, pergat in hæc scrutanda, si potest etiam verbis enuntianda atque tractanda: res tamen, quantum ad hoc Scripturæ testimonium attinet, ubi Deus cum homine locutus est, quantum existimo, occulta est: quia etiam utrum soleret Adam corporeis oculis Deum videre, non evidenter apparet; cum præsertim magna sit quæstio, cujusmodi oculi eis aperti fuerint, quando vetitum cibum gustaverunt: hi enim ante quam gustassent, clausi erant. Illud tamen non temere dixerim, si paradisum corporalem quemdam locum illa Scriptura insinuat, deambulare, ibi Deum nisi in aliqua corporea forma nullo modo potuisse. Nam et solas voces factas quas audiret homo, nec aliquam formam videret, dici potest: nec quia scriptum est: « Abscondit se Adam a facie Dei¹; » continuo sequitur ut soleret faciem ejus videre. Quid si enim non quidem videre ipse poterat, sed videri ipse metuebat ab eo cujus vocem audierat, et deambulantis præsentiam senserat? Nam et Caïn dixit Deo: « A facie tua abscondam me²: » nec ideo fateri cogimur, eum solere cernere faciem Dei corporeis oculis, in qualibet forma visibili, quamvis de facinore suo vocem interrogantis secumque loquentis audisset. Cujusmodi autem loquela tunc Deus exterioribus hominum auribus insonaret, maxime ad primum hominem loquens³, et invenire difficile est, et non hoc isto sermone suscepimus. Verumtamen si solæ voces et sonitus fiebant, quibus quædam sensibilis præsentia Dei primis illis hominibus præberetur, cur ibi personam Dei Patris non intelligam nescio: quandoquidem persona ejus ostenditur et in ea voce, cum Jesus in monte coram tribus Discipulis præfulgens apparuit⁴; et in illa, quando super

¹ Gen. III, 8. — ² Id. IV, 14. — ³ Id. III, 9. — ⁴ Matth. XVII, 5.

baptizatum columba descendit¹; et in illa ubi ad Patrem de sua clarificatione clamavit, eique responsum est: « Et » clarificavi, et iterum clarificabo². » Non quia fieri potuit vox sine opere Filii et Spiritus sancti (Trinitas quippe inseparabiliter operatur), sed quia ea vox facta est, quæ solius personam Patris ostenderet: sicut humanam illam formam ex Virgine Maria Trinitas operata est, sed solius Filii persona est, visibilem namque Filii solius personam, invisibilis Trinitas operata est. Nec nos aliquid prohibet, illas voces factas ad Adam, non solum a Trinitate factas intelligere, sed etiam personam demonstrantes ejusdem Trinitatis accipere. Ibi enim cogimur, non nisi Patris accipere, ubi dictum est: « Hic est Filius meus dilectus³. » Neque enim Jesus etiam Spiritus sancti filius, aut etiam suus filius credi aut intelligi potest. Et ubi sonuit: « Et » clarificavi, et iterum clarificabo⁴, » non nisi Patris personam fatemur. Responsio quippe est ad illam Domini vocem qua dixerat: « Pater, clarifica Filium tuum: » quod non potuit dicere nisi Deo Patri tantum, non et Spiritui sancto, cujus non erat filius. Hic autem ubi scriptum est, « Et dixit Dominus Deus ad Adam⁵, » cur non ipsa Trinitas intelligatur, nihil dici potest.

XIX. Similiter etiam quod scriptum est: « Et dixit Dominus ad Abraham: Exi de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui⁶, » non est apertum, utrum sola vox facta sit ad aures Abraham, an et aliquid oculis ejus apparuerit. Paulo post autem aliquanto apertius dictum est: « Et visus est Dominus Abraham, et dixit illi: Semini tuo dabo terram hanc⁷. » Sed nec ibi expressum est, in qua specie visus sit ei Dominus, aut utrum Pater, an Filius, an Spiritus sanctus ei visus sit. Nisi

¹ Matth. III, 17. — ² Joan. XII, 28. — ³ Matth. III, 17. — ⁴ Joan. XII, 28. — ⁵ Gen. III, 9. — ⁶ Id. XII, 1. — ⁷ Ibid. 7.

forte ideo putant Filium visum esse Abrahæ, quia non scriptum est: Visus est ei Deus, sed: « Visus est ei Dominus. » Tanquam enim proprie videtur Filius Dominus vocari, dicente Apostolo: « Nam etsi sunt qui dicuntur dii sive in cœlo sive in terra, sicuti sunt dii multi » et domini multi, nobis tamen unus Deus Pater ex quo » omnia et nos in ipso, et unus Dominus Jesus Christus » per quem omnia et nos per ipsum¹. » Sed cum et Deus Pater multis locis inveniatur dictus Dominus, sicuti est illud: « Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego » hodie genui te²: » et illud: « Dixit Dominus Domino » meo: Sede ad dexteram meam³: » cum etiam Spiritus sanctus Dominus dictus inveniatur, ubi Apostolus ait: « Dominus autem Spiritus est⁴: » et ne quisquam arbitraretur Filium significatum, et ideo dictum spiritum propter incorpoream substantiam, secutus contextit: « Ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas: » Spiritum autem Domini Spiritum sanctum esse nemo dubitaverit. Neque hic ergo evidenter apparet, utrum aliqua ex Trinitate persona, an Deus ipse Trinitas, de quo uno Deo dictum est: « Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli » servies⁵, » visus fuerit Abrahæ. Sub ilice autem Mambre tres viros vidit, quibus et invitatis hospitioque susceptis et epulantibus ministravit. Sic tamen Scriptura illam rem gestam narrare coepit, ut non dicat: Visi sunt ei tres viri; sed, « Visus est ei Dominus. » Atque inde consequenter exponens, quomodo ei visus sit Dominus, attexit narrationem de tribus viris, quos Abraham per pluralem numerum invitat, ut hospitio suscipiat; et postea singulariter sicut unum alloquitur; et sicut unus ei de Sara filium pollicetur, quem Dominum dicit Scrip-

¹ 1 Cor. viii, 5. — ² Psal. ii, 7. — ³ Id. cix, 1. — ⁴ 2 Cor. xiii, 17. — ⁵ Deut. vi, 13.

tura, sicut in ejusdem narrationis exordio: « Visus est, » inquit, Dominus Abrahæ¹. » Invitat ergo, et pedes lavat, et deducit abeuntes tanquam homines: loquitur autem tanquam cum Domino Deo, sive cum ei promittitur filius, sive cum ei Sodomis imminens interitus indicatur.

XX. Non parvam neque transitoriam considerationem postulat iste Scripturæ locus. Si enim vir unus visus fuisset, jam illi qui dicunt et prius quam de virgine nasceretur per suam substantiam visibilem Filium, quid aliud quam ipsum esse clamarent? Quoniam de Patre, inquiunt, dictum est: « Invisibili soli Deo². » Et tamen possem adhuc quærere, quomodo ante susceptam carnem, habitu est inventus ut homo³; quandoquidem ei pedes loti sunt et humanis epulis epulatus est? Quomodo istud fieri poterat, cum adhuc in forma Dei esset, non rapinam arbitratus esse æqualis Deo? Numquid enim jam semetipsum exinanierat, formam servi accipiens, in similitudine hominum factus, et habitu inventus ut homo? cum hoc quando fecerit per partum virginis noverimus. Quomodo igitur antequam hoc fecisset, ut vir unus apparuit Abrahæ? An illa forma vera non erat? Possem ista quærere, si vir unus apparuisset Abrahæ⁴, idemque Dei Filius crederetur. Cum vero tres viri visi sunt, nec quisquam in eis vel forma, vel ætate, vel potestate major cæteris dictus est, cur non hic accipiamus visibiliter insinuatam per creaturam visibilem Trinitatis æqualitatem, atque in tribus personis unam eandemque substantiam?

XXI. Nam ne quisquam putaret sic intimatum unum in tribus fuisse majorem, et eum Dominum Dei Filium intelligendum, duos autem alios Angelos ejus, quia cum

¹ Gen. xviii, 1. — ² 1 Tim. i, 17. — ³ Philip. ii, 7. — ⁴ Gen. xviii, 2.

tres visi sint, uni Domino illic loquitur Abraham; sancta Scriptura futuris talibus cogitationibus atque opinionibus contradicendo non prætermisit occurrere, quando paulo post duos Angelos dicit venisse ad Loth, in quibus et ille vir justus qui de Sodomorum incendio meruit liberari¹, ad unum Dominum loquitur. Sic enim sequitur Scriptura dicens: « Abiit autem Dominus postquam cessavit lo- » quens ad Abraham, et Abraham reversus est ad locum » suum². Venerunt autem duo Angeli in Sodomis ves- » pere³. » Hic attentius considerandum est, quon ostendere institui. Cum tribus certe loquebatur Abraham, et eum Dominum singulariter appellavit. Forte inquit aliquis: Unum ex tribus agnoscebat Dominum, alios autem duos Angelos ejus. Quid sibi ergo vult, quod consequenter dicit Scriptura: « Abiit autem Dominus postquam » cessavit loquens ad Abraham, et Abraham reversus est » ad locum suum: venerunt autem duo Angeli in Sodo- » mis vespere? » An forte ille unus abscesserat, qui Dominus agnoscebatur in tribus, et duos Angelos qui cum illo erant ad consumenda miserat Sodoma? Ergo sequentia videamus. « Venerunt, inquit, duo Angeli in Sodomis » vespere. Loth autem sedebat ad portam Sodomorum. » Et cum vidisset eos Loth, surrexit in obviam illis, et » adoravit in faciem super terram, et dixit: Ecce, Do- » mini, divertite in domum pueri vestri. » Hic manifestum est, et duos Angelos fuisse, et in hospitium pluraliter invitatos, et honorifice appellatos Dominos, cum fortasse homines putarentur.

XXII. Sed rursus movet, quia nisi Angeli Dei cognoscerentur, non adoraret Loth in faciem super terram. Cur ergo tanquam tali humanitate indigentibus, et hospitium præbetur et victus? Sed quodlibet hic lateat, illud

¹ Gen. XIX, 1. — ² Id. XVIII, 33. — ³ Id. XIX, 1.

nunc quod suscepimus exequamur. Duo apparent, Angeli ambo dicuntur, pluraliter invitantur, tanquam cum duobus pluraliter loquitur, donec exeatur a Sodomis. Deinde sequitur Scriptura et dicit: « Et factum est post- » quam eduxerunt eos foras, dixerunt: Salvans salva ani- » mam tuam, ne respexeris retro, neque stes in hac uni- » versa regione: in montem vade, et ibi salvaberis, ne » forte comprehendaris. Dixit autem Loth ad eos: Rogo, » Domine, quoniam invenit puer tuus ante te misericor- » diam, etc.¹. » Quid est hoc quod dixit ad eos: « Rogo, » Domine, » si jam ille discesserat qui Dominus erat, et Angelos miserat? cur dicitur: « Rogo, Domine; » et non, Rogo, Domini? Aut si unum ex eis voluit appellare, cur ait Scriptura: « Dixit autem Loth ad eos: Rogo, Do- » mine, quoniam invenit puer tuus ante te misericor- » diam? » An et hic intelligimus in plurali numero duas personas? cum autem iidem duo tanquam unus compellantur, unius substantiæ unum Dominum Deum? Sed quas duas personas hic intelligimus? Patris et Filii, an Patris et Spiritus sancti, an Filii et Spiritus sancti? Hoc forte congruentius quod ultimum dixi. Missos enim se dixerunt, quod de Filio et de Spiritu sancto dicimus. Nam Patrem missum nusquam Scripturarum nobis occurrit.

XXIII. Moyses autem quando ad populum Israël ex Ægypto educendum missus est, sic ei Dominum apparuisse scriptum est: « Pascebat, inquit, oves Jethro so- » ceri sui sacerdotis Madiam, et egit oves in desertum, » et venit in montem Dei Choreb. Apparuit autem illi » Angelus Domini in flamma ignis de rubo. Et vidit quia » in rubo arderet ignis, rubus vero non comburebatur: » et ait Moyses: Ibo, et videbo visum istud, quod tam » magnum vidi, quoniam non comburitur rubus. Cum

¹ Gen. XIX, 17, et seqq.

» ergo vidit Dominus, quia venit videre, clamavit eum
 » Dominus de rubo dicens : Ego sum Deus patris tui,
 » Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob¹. » Et
 hic primo Angelus Domini dictus est, deinde Deus. Num-
 quid ergo Angelus est Deus Abraham et Deus Isaac et
 Deus Jacob? Potest ergo recte intelligi ipse Salvator, de
 quo dicit Apostolus : « Quorum Patres, et ex quibus
 » Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus
 » benedictus in sæcula². » Qui ergo super omnia est Deus
 benedictus in sæcula, non absurde etiam hic ipse intelli-
 gitur Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob. Sed
 cur prius Angelus Domini dictus est, cum de rubo in
 flamma ignis apparuit; utrum quia unus ex multis Ange-
 lis erat, sed per dispensationem personam Domini sui
 gerebat? an assumptum erat aliquid creaturæ, quod ad
 præsens negotium visibiliter appareret, et unde voces
 sensibiliter ederentur, quibus præsentia Domini per sub-
 jectam creaturam corporeis etiam sensibus hominis sicut
 oportebat exhiberetur? Si enim unus ex Angelis erat,
 quis facile affirmare possit, utrum ei Filii persona nun-
 tianda imposita fuerit, an Spiritus sancti, an Dei Pa-
 tris, an ipsius omnino Trinitatis, qui est unus et solus
 Deus, ut diceret : « Ego sum Deus Abraham, et Deus
 » Isaac, et Deus Jacob³? » Neque enim possumus dicere
 Deum Abraham, et Deum Isaac, et Deum Jacob, Fi-
 lium Dei esse, et Patrem non esse; aut Spiritum sanc-
 tum, aut ipsam Trinitatem, quam credimus et intelli-
 gimus unum Deum, audebit aliquis negare Deum Abraham,
 et Deum Isaac, et Deum Jacob. Ille enim non est illorum
 Patrum Deus, qui non est Deus. Porro si non solum Pa-
 ter Deus est, sicut omnes etiam hæretici concedunt; sed
 etiam Filius, quod velint nolint coguntur fateri, dicente

¹ Exod. III, 1, et seqq. — ² Rom. IX, 5. — ³ Exod. III, 6.

Apostolo : « Qui est super omnia Deus benedictus in sæ-
 » cula⁴; » et Spiritus sanctus, dicente ipso Apostolo :
 « Clarificate ergo Deum in corpore vestro²; » cum supra
 diceret : « Nescitis quia corpora vestra templum in vobis
 » est Spiritus sancti, quem habetis a Deo³; » et hi tres
 unus Deus, sicut catholica sanitas credit : non satis elu-
 cet quam in Trinitate personam, et utrum aliquam, an
 ipsius Trinitatis gerebat ille Angelus, si unus ex cæteris
 Angelis erat. Si autem in usum rei præsentis assumpta
 creatura est, quæ et humanis oculis appareret, et auri-
 bus insonaret, et appellaretur Angelus Domini, et Do-
 minus, et Deus : non potest hic Deus intelligi Pater, sed
 aut Filius, aut Spiritus sanctus. Quanquam Spiritum
 sanctum alicubi Angelum dictum non recolam, sed ex
 opere possit intelligi : dictum enim de illo est : « Quæ
 » ventura sunt annuntiabit vobis⁴ : » et utique Angelus
 græce, latine nuntius interpretatur : de Domino autem
 Jesu Christo evidentissime legimus apud Prophetam, quod
 « Magni consilii Angelus⁵ » dictus sit : cum et Spiritus
 sanctus, et Dei Filius, sit Deus et Dominus Angelorum.

XXIV. Item in exitu filiorum Israël de Ægypto scrip-
 tum est : « Deus autem præibat illos, die quidem in co-
 » lumna nubis, et ostendebat illis viam; nocte autem in
 » columna ignis : et non deficiebat columna nubis die et
 » columna ignis nocte ante populum⁶. » Quis et hîc du-
 bitet per subjectam creaturam eandemque corpoream,
 non per suam substantiam, Deum oculis apparuisse mor-
 talium : sed utrum Patrem, an Filium, an Spiritum
 sanctum, an ipsam Trinitatem unum Deum, similiter non
 apparet. Nec ibi hoc distinguitur, quantum existimo,
 ubi scriptum est : « Et majestas Domini apparuit in nube,

¹ Rom. IX, 5. — ² 1 Cor. VI, 20. — ³ Ibid. 19. — ⁴ Joan. XVI, 13. —
⁵ Isai. IX, 6. — ⁶ Exod. XIII, 21.

» et locutus est Dominus ad Moysen dicens: Exaudiui » murmur filiorum Israël¹, » etc.

XXV. Jamvero de nubibus et vocibus et fulguribus et tuba et fumo in monte Sina, cum diceretur: « Sina » autem mons fumabat totus, propterea quod descendisset Deus in eum in igne, et ascendebat fumus tanquam » fumus fornacis, et mente confusus est omnis populus » vehementer, fiebant autem voces tubæ prodeuntes fortiter valde: Moyses loquebatur, et Deus respondebat » ei voce². » Et paulo post data Lege in decem præceptis, consequenter dicitur: « Et omnis populus videbat voces » et lampadas et voces tubæ et montem fumantem. » Et paulo post: « Et stabat, inquit, omnis populus a longe, » Moyses autem intravit in nebulam ubi erat Deus, et dixit » Dominus ad Moysen³, » etc. Quid hinc dicam, nisi quod nemo tam vecors est, qui credat fumum, ignem, nubes, et nebulam, et si qua hujusmodi Verbi et Sapientiae Dei quod est Christus, vel Spiritus sancti esse substantiam? Nam de Patre Deo, nec Ariani hoc unquam ausi sunt dicere. Ergo creatura serviente Creatori facta sunt illa omnia, et humanis sensibus pro dispensatione congrua præsentata: nisi forte quia dictum est: « Moyses » autem intravit in nebulam ubi erat Deus⁴, » hoc arbitratur carnalis cogitatio, a populo quidem nebulam visam, intra nebulam vero Moysen oculis carneis vidisse Filium Dei, quem delirantes hæretici in sua substantia visum volunt. Sane viderit eum Moyses oculis carneis, si oculis carneis potest videri, non modo Sapientia Dei quod est Christus, sed vel ipsa cujuslibet hominis et qualiscumque sapientis: aut quia scriptum est de senioribus Israël, « Quia viderunt locum ubi steterat Deus Is-

¹ Exod. xvi, 10. — ² Ibid. 28, et seqq. — ³ Id. xx, 18, et seqq. — ⁴ Ibid. 21.

» raël, » et quia « Sub pedibus ejus tanquam opus lapidis » saphiri, et tanquam aspectus firmamenti cœli¹. » propterea credendum est Verbum et Sapientiam Dei per suam substantiam in spatio loci terreni stetisse, quæ pertendit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter²; et ita esse mutabile Verbum Dei, per quod facta sunt omnia³, ut modo se contrahat, modo distendat: (mundet Dominus a talibus cogitationibus corda fidelium suorum;) sed per subjectam, ut sæpe diximus, creaturam exhibentur hæc omnia visibilia et sensibilia, ad significandum invisibilem atque intelligibilem Deum, non solum Patrem, sed et Filium et Spiritum sanctum, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia⁴: quamvis invisibilia Dei a creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciantur, sempiterna quoque virtus ejus ac divinitas⁵. »

XXVI. Sed quod attinet ad id quod nunc suscepimus, nec in monte Sina video quemadmodum appareat per illa omnia quæ mortalium sensibus terribiliter ostendebantur, utrum Deus Trinitas, an Pater, an Filius, an Spiritus sanctus proprie loquebatur. Verumtamen si quid hinc sine affirmandi temeritate modeste atque cunctanter conjectare conceditur, si una ex Trinitate persona potest intelligi, cur non Spiritum sanctum potius intelligimus, quando et tabulis lapideis Lex ipsa quæ ibi data est, digito Dei scripta dicitur⁶, quo nomine Spiritum sanctum in Evangelio significari novimus⁷. Et quinquaginta dies numerantur ab occisione agni et celebratione Paschæ usque ad diem quo hæc fieri coepta sunt in monte Sina, sicut post Domini passionem ab ejus resurrectione quinquaginta dies numerantur, et venit promissus a Filio Dei Spiritus sanctus. Et in ipso ejus adventu, quem in Apos-

¹ Exod. xxiv, 10. — ² Sap. viii, 1. — ³ Joan. 1, 3. — ⁴ Rom. xi, 36. — ⁵ Id. 1, 20. — ⁶ Exod. xxxi, 18. — ⁷ Luc. xi, 20.

tolorum Actibus legimus, per divisionem linguarum ignis apparuit, qui et insedit super unumquemque eorum¹: quod Exodo congruit, ubi scriptum est: «Sina autem » mons fumabat totus, propterea quod descendit in eum » Deus in igne²: » et aliquanto post: «Aspectus, inquit, » majestatis Domini tanquam ignis ardens super verticem » montis coram filiis Israël. » Aut si hæc ideo facta sunt, quia nec Pater, nec Filius illic eo modo præsentari poterant sine Spiritu sancto, quo ipsam Legem scribi oportebat: Deum quidem, non per substantiam suam quæ invisibilis et incommutabilis manet, sed per illam speciem creaturæ illic apparuisse cognoscimus; sed aliquam ex Trinitate personam signo quodam proprio, quantum ad mei sensus capacitatem pertinet, non videmus.

XXVII. Est etiam quo moveri plerique solent, quia scriptum est: «Et locutus est Dominus ad Moysen facie » ad faciem, sicut quis loquitur ad amicum suum: » cum paulo post dicat idem Moyses: «Si ergo inveni gratiam ante » te, ostende mihi temetipsum manifeste, ut videam te, ut » sim inveniens gratiam ante te, et ut sciam quia populus » tuus est gens hæc³. » Et paulo post iterum dixit Moyses ad Dominum: «Ostende mihi majestatem tuam⁴. » Quid est hoc, quod in omnibus quæ supra fiebant, Deus videri per suam substantiam putabatur, unde a miseris creditus est, non per creaturam, sed per se ipsum visibilis Filius Dei; et quod intraverat in nebulam Moyses, ad hoc intrasse videbatur, ut oculis quidem populi ostenderetur caligo nebulosa, ille autem intus verba Dei tanquam ejus faciem contemplatus audiret; et quomodo dictum est: «Locutus est Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut » quis loquitur ad amicum suum⁵: » et ecce idem dicit:

¹ Act. 17, 3. — ² Exod. XIX. — ³ Id. XXXIII, 11-13. — ⁴ Ibid. 18. — ⁵ Id. XX, 21.

« Si inveni gratiam ante te, ostende mihi temetipsum manifeste¹? Noverat utique quod corporaliter videbat, et veram visionem Dei spiritualiter requirebat. Locutio quippe illa quæ fiebat in vocibus, sic modificabatur, tanquam esset amici loquentis ad amicum. Sed Deum Patrem quis corporeis oculis videt? Et quod in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, per quod facta sunt omnia², quis corporeis oculis videt? Et Spiritum sapientiæ quis corporeis oculis videt? Quid est autem, «Ostende mihi temetipsum manifeste ut videam » te, » nisi, Ostende mihi substantiam tuam? Hoc autem si non dixisset Moyses, utcumque ferendi essent stulti, qui putant per ea quæ supra dicta vel gesta sunt, substantiam Dei oculis ejus fuisse conspicuam: cum vero hic apertissime demonstratur, nec desideranti hoc fuisse concessum, quis audeat dicere per similes formas, quæ huic quoque visibiliter apparuerant, non creaturam Deo servientem, sed hoc ipsum quod Deus est cujusquam oculis apparuisse mortalium?

XXVIII. Et id quidem quod postea Dominus dicit ad Moysen: «Non poteris videre faciem meam, et vivere. » Non enim videbit homo faciem meam et vivet. Et ait » Dominus: Ecce locus penes me est, et stabis super petram, statim ut transiet mea majestas, et ponam te in » specula petræ; et tegam manu mea super te, donec » transeam et auferam manum meam, et tunc videbis » posteriora mea; nam facies mea non apparebit tibi³: » non incongruenter ex persona Domini nostri Jesu Christi præfiguratum solet intelligi, ut posteriora ejus accipiantur caro ejus, in qua de virgine natus est, et mortuus, et resurrexit; sive propter posterioritatem mortalitatis posteriora dicta sint, sive quod eam prope in fine sæculi,

¹ Exod. XXXIII, 13. — ² Joan. 1, 1. — ³ Exod. XXXIII, 22-23.